

GÓLYALEVES

BORDÁS GYŐZŐ

– Mit mondjak magamról, én egy ilyen nyugtalan lélek voltam, vagyok. Azt hiszem, hogy a síromban is vetek még egy bukfcencet.

Lágy arc, élénk, apró, szinte a szemüregbe besült szemek, a feltételezett korhoz képest kevesebb ránc az arcon. A haj rövid, tövises, ősz, szinte fehér, akárcsak a szobában nyugtalankodó, a vendégre föl-fölugráló, fésült szőrű, ápolt ölebé. A bútor múlt század elejei, nehéz takarók, a falon gobelin szentképek faragott keretben. Kis villany cserépkályhája ontja a kelleténél több meleget, amitől a szobában kissé fülledt a levegő.

Még kora tavasz van, ezért, bár udvariasan utalok rá, nem szabad ablakot nyitni.

– Megfázhatunk – mondja.

Csak kinézünk a teraszra nyíló ajtó-ablakon. A ház előtti pázsitot már egyszer lekaszálta, a körágyásokban virágzik a jácint és a tulipán, megindult a két fenyő is, ágaikból halványzöld, üde hajtások kandikálnak. A rendezett kert is az ő műve.

– Látja, szemüveg sem kell hozzá, hála istennek, hogy innen is lássam a rügyeket, pedig mára betöltöttem a nyolcvanharmadikat . . . Pedig annak idején Pribojban egy jósnő csak hetvenet jósolt. Ja, Priboj!

Manci néni, nevezzük így, nyugtalan természetének köszönhetően, míg az ura a Kanizsáról elvitt malmot szerelte ebben a nyugat-szerbiai városkában, török bulát, azaz bugyogós nadrágot szerzett meg fekete fátlyolkendőt, lábára könnyű bőrtopánkát húzott, s muszlim nőként ment

próbára tenni az urát. Kíváncsi volt, érdekelte, elfogad-e más nőt is, vagy csak őt.

– Ez meg mit akarhat? – kérdezte Géza mester a Jóska mestertől, mármint a férjemtől.

– Majd megmondja.

Csakhogy a „török lány” nem akart megszólalni, hiába kérdezték, erősen tört kanizsai szerbségükkel, mi kéne, s kommentálták, magyarul, hogy tán „dugni jött”, nem felelt, hanem kacéran fordult egyet az ura előtt, tett egy szakasztott olyan törökös mozdulatot, amelyet Bátori Dezső velük, a helyi műkedvelőkkel a Gül Babához hetekig tanított, amitől a férj gyanút fogott.

– Tudni kell: ebben a színdarabban is csak a lefátyolozott jelenetekben vehettem részt, mert különben – mondták –, elriasztanám a közönséget. Elég az hozzá, hogy e néhány lejtés után a párom odalépett hozzám, fölhúzta szememről a feredzsét, és már mondta is: Az anyád szentségit, te kurva hülyéje! Csakhogy két pofont is nem kaptam azonnal. De erre a helybeli török munkások, a fogdmegok, mindannyian törrel a kezükben, meg a fegyveres őr puskával, üldözőbe vett bennünket, s ha szaladtunkban idejében oda nem érünk a fabarakk végében levő irodába, a szerb direktorhoz, férjemet legyilkolják! Le bizony, mert ekkora sértést muzulmán férfi a muzulmán nővel szemben el nem visel. Inkább a halál! Még akkor sem, ha Tito rendeleteileg éppen ekkor tiltotta meg a feredzse használatát.

– Mondtam is az uramnak este, szereljétek föl minél hamarabb nekik azt a tőlünk elvitt malmot, és menjünk vissza a mi szegénységünkbe, bárhova, de ha lehet, a Tisza partjára.

József már akkor is kitűnő malmász hírében állott, s ottani munkája sikeres végeztével, meg talán jutalmul is, a munkaérendrend valamilyen magas fokozatával a mellényén Földvárra kapott áthelyezést. Azzal a kikötéssel, hogy akkor illenék a párt tagjává lenni.

Ezt meg hogyan kivédeni? Ott a két apró gyerek, se ház, se föld, semmi. Éhezni meg már sokat éheztek, csak lisztből volt mindig éppen annyi, amennyi kellett. De sokan még ezért is irigykedtek rájuk.

Az ura elfogadta és elfoglalta a földvári malomban az állást, egy megüresedett romos házba be is költözhettek, és amikor ez a bizonyos feltétel a helyi pártbizottságban szóba került, Mancinak támadt egy

bukfenc ötlete. Másnap mondta is az ura a párttitkárnak, hogy tán mégsem lehet.

- Már miért ne lehetne, Józsi elvtárs? – kérdezte a párttitkár.
- Mert a feleségem már gyereket keresztelt.
- Mi az, hogy keresztelt, amikor azt csak pap teheti?

Ezek után Mancit is becitálták, hogy igaz-e, amit a Józsi mond? Ő is váltig állította, bizony, igaz.

Nem másutt, mint Kanizsán, és Márton Mátyás plébános urat helyettesítve. A mellékoltár megkopott Krisztus szobrát festette kékre, amikor Bálint Rozália, az egyházi kórus egyik legbuzgóbb és legjobb hangú tagja azzal állít a festést ellenőrző plébános elé, akárhogy is, de találjon módot az unokája megkeresztelésére.

A gond az volt, hogy Rózsa asszony veje söprűgyári vállalati párttitkárként hallani sem akart az elsőszülött gyermekük megkereszteléséről.

Sokáig vakargatta az üstökét szegény Márton plébános úr, mígnem támadt egy ötlete.

– Mancsi, jöjjön csak le – mondta. – Maga egy értelmes asszony . . .
– Életemben ekkora bókot nem kaptam, s még hogy a plébánosunktól! Hát mindenki tudta, én voltam a falu legcsúnyább lánya, meg ekkorra már asszonya is. Amikor megszülettem is, olyan csúnya voltam, hogy apám ki akart dobni a szemétdombra. Igaz, elsősorban azért, mert nem voltam gyerek, azaz fiú. Ki is tagadott a családból. Suszter nagybátyám nevelt föl. A pontosan húsz gyerekük mellé vett át, a huszonegyediknek. Négy ikerpár, mindnek a nevét ma is föl tudnám sorolni, s képzelje, tizenhat éves korunkig mind föl is nevelte. Engem is.

Azzal vette át, hogy ahol húsz, akkor már mit számít, ha eggyel több. És hol végezte? A mitrovicai börtönben, csak azért, mert egyszer a háromlábú székében ülve dühében azt találta mondani, jobb volna a köztársaság mint a királyság!

Mancsi egy kis üvegedényben szenteltvizet kapott a paptól, amit szoknyája zsebébe dugott, és Rózsa asszonnyal elment a gyermekágyban fekvő fiatalasszonyhoz és csecsemőjéhez. S míg a söprűgyárban tartott a konferencia, a kapott utasítás szerint, a kised lábát megemelve, hogy a lavórba folyjon a víz, elmondta a gyorsan betanított mondatot: „Én téged, Árpád, megkeresztellek, az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Ámen.” S a gyerek kopaszka fejére öntötte az összes keresztvizet, hogy az fölsírt, mert bármennyire is iparkodott, a pólyába is jutott.

Hogy ezek után volt kivizsgálás, pappmeghurcoltatás, gyors leváltás a sóprúgyár pártelnöki posztjáról? Volt. S Jóska molnárunk is újabb áthelyezést kapott, ezúttal Futakra, a paprikamalomba.

De még Földvárnál maradva. Az a bizonyos kiutalt romos, vert falú ház egy módosabb, bizonyos Jovo gazda szomszédságában volt. Erről az emberről meg az a hír járta, hogy Jajcéban ő mentette meg Tito életét. Hogy s miként, nehéz volt bármi közelebbit is megtudni, de tény, politikával, bármennyire is akarták, nem akart foglalkozni. Bele is egyeztek, ha nem nem, de mindenki tudta, hogy szent és sérthetetlen, mert csak egyetlen szavába kerül, s akkor majd a marsall!

Szó, ami szó, soha vissza nem élt helyzetével, s ezért nagyon becsülték. Gazdálkodott, mint legtöbben, vetett, aratott, csépelte, öt-hat disznót nevelt évente, az udvar tele volt baromfival, csirkével, kacsával, libával, sőt néhány gyöngytyúkot is tartott, hogy velük legeltesse le tavaszonként a cukorrépa földje barkóit.

Udvara hatalmas szalmakazlán gólyák fészkeltek, amelyek ezen a tavaszon is itt voltak, költöttek már, amikor kikeltek a kislibák is. Pontosan tizenhét kelt ki a húsz tojásból. Cseperedtek is a friss tavaszi fűvön, amikor egy napon Jovo gazda azt vette észre, időnként nyugtalan a libamama, és kettővel kevesebben vannak a családban, majd másnap megint kettő a fogyatkozás. Majd harmadnap látja is, a gólyaanyuka hogyan csap le rájuk.

– Na, megállj! – káromkodta el magát a gazda dühében.

Nekitámasztotta egyágú, leghosszabb létráját a szalmakazalnak s lassan kúszott fölfelé, óvatosan, hogy zajt ne csapjon. A méternyi átmérőjű gallyhalmazon át nem láthatott, csak hallotta, amint a gólyamama csőrével szinte darabolja az ötödik kislibát, s nyilván falatonként adogatja, hol az egyik, hol a másik fióknak. Ettől már a düh is rázta, de mit tegyen, a fészek, mint egy koszorú, tüskéi kifelé élesek, alulról pedig hozzáférhetetlenül sűrű. Csak állt, és várt ott a létrán. Aztán amikor a gólya a fészek szélére állva újabb áldozatot kiszemelve nekirugaszkodott volna, elkapta az egyik lábát, amitől az egyensúlyát veszítve hanyatlani kezdett, s fejét a létra szélébe ütődve, megszédült.

– Egy disznóval sem birkóztam ennyit – pedig száznál is többet leöltem már –, mint ezzel a madárral – mesélte Jovo még napokkal az esemény után is a falubelieknek. Bár kábult volt, rúgkapált, csőrével kilyuggatta a nadrágom, kisebezte a bokámat, a térdemet, miközben attól tartottam, vele zuhanok le. De hol a létrába, hol a kazlat rögzítő, téglákkal merevített drótokba kapaszkodva birkóztam vele, míg nagy nehezen csuromvizesen leértem, s akkor elkaptam a nyakát, és megtekertem, most belefojtalak a barába.

– Én a szomszédasszonnyal már csak azt láttam, amikor a gazda szemmel láthatólag fölindulva, a dühtől vörösen húzta maga mögött a nagy, nem is madarat, hanem állatot a csatorna holt ága felé.

– Talán csak nem fog eldobni ennyi húst? – szólta oda Branka. – Adja ide, majd mi levágjuk.

S már szaladtak is a késért.

Mint ahogy a libát vágják, úgy végzett a két asszony a gólyával. A kotlában vizet forraltak, fölpuolták, elosztották egymás között. Jovo gazda viszont kikötötte, neki bizony egy dekányi sem kell belőle.

– Péntek volt, úgy emlékszem rá, mintha tegnap történt volna. Jön haza a malomból az uram.

– Mi ez az illat?

– Liba – mondom.

– Liba? Pénteken liba, mikor vasárnap is alig futja egy tyúkra? Te valami rosszban sántikáltál!

Alig lehetett meggyőzni, hogy csak nyugodtan egye meg, a történetet pedig hagyják későbbre.

– A családunkban azóta is, ha igazán jó leves, vagy sűrű pörkölt kerül az asztalra, az akkori gólyalevest meg a paprikást hozzuk szóba. Mert olyan volt az, mint lakodalmakban a kakaspörkölt, bográcsban. Sűrű, de olyan sűrű és kocsonyás, hogy amitől – mint én azt kurjongatás közben mondani szoktam a férfiaknak –, a tökök is odaragad a padhoz. Mert én már ilyen szókimondó vagyok, akinek nem tetszik, ne hallgassa.

Mintegy ötszáz följegyzett lakodalmi rigmusa, vicce van a Bibliára hasonlító vaskos, fekete, kemény fedelű „olvasókönyvében”. Részben mástól átvett, részben önmaga megfogalmazta szövegek, de különösen lakodalmakban mindig fölhasználhatók.

– Tudja, mindig hívtak, mert tudták, viccelődési hajlammal megáldott az isten, de engem egy ember se szeret el. Meséltem, vagy nem, csúnya voltam, mint a varangy. A tánciskolában sem kért föl senki, csak álltam a sarokban, míg mások viháncoltak. Meg is fogadtam, nem megyek többé . . . Így csak egy fél évem van elismerve . . . A legények azzal csúfoltak, kidörzsölöm a derekukat, ha velem táncolnak . . . A doktor meg, mikor már a második fiammal voltam állapotos, félmeztelenre vetkőztetett, s azt kérdezte: – Maga férfi vagy nő?

Lapos volt, mint a deszka. Sokáig azt sem tudta, az urának miért kell. Aztán bevallotta. Nagy szerelmi csalódás érte, s bánatában már a Tiszának ment. S éppen akkor Mancsi mászott fölfelé az akácós partra a barátnőjével játszadoxva, s hosszú, fekete szoknyája alól kivillant a bokája . . .

– Nem vicc, de még az oroszoknak sem kellettem. Kanizsára értek 44-ben, és az apácákat, de a betegeiket, a tüdőbajosokat, a vérhasban szenvedőket, sőt egy féllábút is, akiket csak a zárdában értek . . . sorba. De engem nem. Azt mondták: mars!

– Csak az uramnak. Neki meg a bokám s a hátam miatt. Mert ha van valami szép rajtad, akkor az a hátad. Csakhogy én ezt soha nem láttam. Fehér és selymes a bőröd – mondta többször, s belém harapott. S ez olyan jólesően fájt.

– Ja, és a magyar katonák 41-ben. Jöttek nagyszombat napján, előbb a motorosok, majd a gyalogosok. Ünnepezt a falu. Mondom nevelőanyámnak, én elmegyek a templomba. Nem ellenezte. Megyek. Szép szál legények, ölelkeznek, csókolóznak a lányokkal, engem senki észre nem vesz. Próbálok közeledni az egyikhez, talán hadnagy volt, azt kérdi, mit akarsz. Elpirultam. S tudja, mit mondott? – Pucolj innen, mert nem lesz ennek jó vége. Én meg belopakodtam a templomba, mondom, a föltámadási szentmisére, ahogyan a nevelőanyámnak is mondtam. De ezúttal ez is elmaradt, csak egy öreg kikeresztelkedett zsidót, a Hoffmann bácsit láttam ráborulva az utolsó padra, aki azt mondta: – Lányom, lányom, jobb, ha most mindjárt hazamész.

Később hallotta, még a pap is elment üdvözölni az érkezőket. Hoffmannat pedig már negyvenkettőben elvitték Dachaubá.

– A halálról jut eszembe, voltam én halottkém is. Merthogy nem félttem, mint sokan, a halottaktól. Már gyerekkoromban játszottam olyat,

hogy fogjuk meg a halott nagy lába ujját, akkor gazdagok leszünk. Hol hallottam ezt a bolondságot, nem tudom, de valószínű, hogy magam találtam ki, ezért nekem kellett elsőnek mennem. S meg is fogtam, ha asszony volt, ha férfi, a többiek meg reszkettek, és halálsápadtan jöttek ki a ravatal mellől. Én meg éppen ezt élveztem, hogy megijednek, félnek.

– Aztán egyszer, és nem is oly régen, én is berezeltem. Így, ahogy mondom. Este zörgetnek, hogy meghalt a Németh Béla bácsi, föl kellene öltöztetni. Lesz egy liter pálinka is, mondták, tudván, hogy én azt igen-igen szeretem. Azonnal mentem, fölöltöztettem tisztességesen, valami kinőtt, fekete zakóba, nadrágba, még a kezeit is összekulcsoltam, fehér zsebkendőt tettem közé, és bele aprópénzt. Így feküdt az ágyon, hogy majd reggel, ha hozzák a koporsót . . . Hanem, kifelé menet, mondja a felesége siránkozva, hogy azzal a pacemakerral, vagy mi a nyavalyának hívják, hála istennek, kibírt még öt évet.

– Megyek hazafelé, és gondolkozok, mintha tényleg kattogott volna az öregben valami. Ha ez a valami feltámasztja, és megtudja, hogy én öltöztettem halottnak . . . Egész éjjel nem tudtam aludni, és már hajnalban hajts vissza.

– Mi a fene van magával, hogy már ilyen korán itt van? – kérdi az özvegy.

– Mintha nem kulcsoltam volna jól össze a kezét, és majd nem tudjuk rendesen befektetni a koporsóba – mondom.

– Menjen és nézze meg.

Ő meg odament, ráhajtotta a fejét a mellére és fülelt, de csak a falóra ketyegett a szobában.

– No, igyon már meg velem egy pálinkát, mielőtt folytatnám.